

Handläggare
Susanna Nyttell
Telefon: 0850815029

Till
Skarpnäcks stadsdelsnämnd
2020-11-17

Remiss Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024

Remiss från kommunstyrelsen, KS 2020/923

Förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Sammanfattning

Ett förslag till nytt program för stöd till anhöriga för perioden 2021-2024 har tagits fram av socialförvaltningen i samverkan med äldreförvaltningen. Kommunstyrelsen har skickat förslaget till nytt program på remiss, bland annat till alla stadsdelsnämnder. Programmet är indelat i sju avsnitt där bland annat lagstiftning, anhörigas och närståendes situation, organiseringen av utförandet av stödet till anhöriga och behovet av samverkan beskrivs. Programmet innehåller även en åtgärdslista. Förslaget innebär att målgruppen anhöriga utökas med bland annat barn och anhöriga till personer med en kriminell livsstil.

Förvaltningen ställer sig överlag positiv till förslaget, särskilt till att målgruppen har utökats till att även omfatta barn. Den utökade målgruppen innebär ett utökat uppdrag och ett större behov av samverkan mellan förvaltningens olika verksamheter. Förvaltningen har vissa synpunkter och förslag gällande programmet.

Bakgrund

Programtiden för Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2017-2020 löper ut, och ett nytt program har därför tagits fram. Socialnämnden har även fått i uppdrag i budget 2020 att utreda hur anhörigstödet till anhöriga drabbade av skjutningar och dödligt våld kan förbättras.

Utvärdering och kartläggning av nuvarande program pekar på behovet av ökad samordning och likställighet samt utveckling av arbetssätt och stödsystem. Det finns behov av tydliggörande av roller, målgrupper och ett basutbud av generella insatser. Anhörigperspektivet behöver spridas bland medarbetare som möter anhöriga. Vidare finns det behov av att utveckla samverkan med

civilsamhället och Regionen. Informationstillgängligheten till anhöriga kring vilket stöd som Stockholms stad erbjuder till anhöriga och kontaktvägar till socialtjänsten behöver förtydligas. Detta har beaktats i arbetet med revideringen och framtagandet av det nya programmet. En arbetsgrupp bestående av representanter från socialförvaltningen och äldreförvaltningen har arbetat med framtagandet av det nya programmet.

Kommunstyrelsen har skickat förslaget till nytt program på remiss, bland annat till alla stadsdelsnämnder. Remissvaret ska vara KF/KS kansli tillhanda senast 2020-11-27.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för individ- och familjestöd och behandlats i förvaltningsgruppen och pensionärsrådet 2020-11-12.

Ärendet

Det föreslagna programmet beskriver hur stadens socialtjänst ska arbeta med stöd till anhöriga. Målet med programmet är att staden har ett anhängarperspektiv som genomsyrar alla verksamheter och yrkesgrupper som möter anhöriga. Syftet med programmet är att öka kvalitén i stadens socialtjänst så att anhöriga har en bra livssituation, en god fysisk och psykisk hälsa och får likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor.

Programmet är indelat i sju avsnitt, vilka beskrivs närmare nedan:

Programmets inledning

I inledningen konstateras att många anhöriga utför ett omfattande och viktigt arbete för att vårda och stödja närstående, och att utvecklingen har gått mot att vård och stöd som ges av anhöriga möjliggör för fler att bo kvar hemma. Det innebär att många anhöriga får ett ökat ansvar. Det ansvar som anhöriga tar för sina närstående ska alltid ske frivilligt, men trots det riskerar många anhöriga att drabbas av fysisk och psykisk ohälsa, sämre ekonomi, social isolering och försämrad livskvalitet. Det ska finnas en preventiv ansats i stödet för att förebygga att den anhöriga blir fysiskt och psykiskt utsliten. Förebyggande och hälsofrämjande arbete med anhöriga kan kopplas till mål 3 i Agenda 2030, god hälsa och välbefinnande.

I inledningen beskrivs programmets målgrupper, som har breddats i förhållande till tidigare program och i förhållande till det ansvar för anhörigstöd som regleras i socialtjänstlagen (SoL).

De anhöriga som omfattas av socialtjänstlagen är:

- Anhöriga till personer som är äldre.
- Anhöriga till personer med fysisk sjukdom eller funktionsnedsättning.
- Anhöriga till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning.
- Anhöriga till personer med ett missbruk och beroende.

Övriga anhöriga som omfattas av det föreslagna programmet:

- Barn som anhöriga.
- Anhöriga till personer med koppling till våldsbejakande extremism.
- Anhöriga till personer med en kriminell livsstil.
- Anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld.

I programmet framhålls att även de senare grupperna lever i stressiga och utsatta situationer och riskerar att drabbas av ohälsa, och att den preventiva ansatsen är viktig även för dessa anhöriga.

Lagstiftning, centrala begrepp och utgångspunkter för programmet

I 5 kap 10 § SoL regleras stöd till anhöriga. Bestämmelsen lyder: ”Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder.”

Det understryks att bestämmelsen syftar till att tydliggöra att socialtjänsten ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som av fri vilja hjälper, vårdar eller stödjer en närstående, och inte till att få anhöriga att utföra mer vård eller stöd än de själva vill.

Med närstående menas den som tar emot omsorg, vård och stöd och med anhörig menas den som vårdar eller stödjer närstående.

Utgångspunkterna för programmet är:

Kunskap om rättigheter – socialtjänsten ska informera den anhöriga om möjligheten att få stöd utifrån egna behov och rätten att ansöka om bistånd för egen del.

Medinflytande – den enskildes möjlighet att påverka sin livssituation och den vård och det sociala stöd han eller hon får

Bemötande – anhöriga ska bemötas med erkännande, respekt och delaktighet. Detta ska ske oberoende av etnicitet, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, trosuppfattning, ålder, funktionsnedsättning och oavsett relation till den närstående.

Anhörigperspektiv innebär dels att samverka med anhöriga, erbjuda delaktighet och ta hänsyn till anhörigas synpunkter, dels att utreda anhörigas behov och informera om stöd

Barnrättsperspektiv – om det finns minderåriga barn som berörs av det stöd som socialtjänsten ger till närstående eller anhöriga ska barnens situation uppmärksammas, och föräldrar och andra anhöriga ska få det stöd de är i behov av för att kunna ge barn tillräcklig omsorg.

Funktionshinderperspektiv innebär att med hjälp av universell utformning i första hand skapa lösningar som fungerar för alla och åtgärda eventuella brister. Individuella stöd och lösningar ska användas när de generella lösningarna inte räcker.

Jämställdhetsperspektiv – stadens jämställdhetsprogram syftar till att utveckla kvaliteten i stadens verksamheter så att makt, möjligheter och resurser fördelas lika oberoende av kön.

Närstående

När närstående ansöker om hjälp och stöd från socialtjänsten ska handläggaren även ta hänsyn till den anhörigas situation och behov av stöd. Därför ska anhöriga informeras om vilka insatser som hen kan ansöka om för egen del och vilka insatser som den närstående kan ansöka om och som kan underlätta för den anhöriga. Under förutsättning att den närstående önskar det, och ger sitt medgivande till att bryta sekretess, ska anhöriga vara delaktiga i handläggningen av ärenden som rör den närståendes behov.

Anhöriga

Programmet beskriver följande grupper av anhöriga:

Anhöriga till personer som är äldre. I äldreomsorgen finns en lång erfarenhet av att stödja anhöriga bland annat med en kombination av utbildning, psykosocialt stöd och olika typer av färdighetsträning, vilket har gett positiva effekter.

Anhöriga till personer med fysisk sjukdom eller funktionsnedsättning. Funktionsnedsättningar förekommer i alla åldersgrupper vilket innebär att deras anhöriga finns i alla

livssituationer, och deras behov varierar stort. Stödet till dem ska ha ett livslångt perspektiv och utformas i partnerskap med dem.

Anhöriga till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning får ofta bära ett stort ansvar för den som drabbats och kan behöva stöd även för egen del. Hur stödet ska utformas beror bland annat på vilken relation de har till den som är sjuk.

Anhöriga till personer med ett missbruk och beroende. Att leva i en familj där någon missbrukar kan leda till psykiska och fysiska påfrestningar och ohälsa för anhöriga. De kan därför behöva stöd och hjälp för att hantera relationen till den som missbrukar.

Barn som anhöriga. Unga omsorgsgivare är barn och unga som ger stöd, vård och hjälp åt en person som står dem nära. De är en riskgrupp för psykisk och fysisk ohälsa, försämrade skolresultat och andra svårigheter längre fram i livet. Barn som är anhöriga till föräldrar och närstående som av olika skäl har svårt att utöva ett tillräckligt gott föräldraskap riskerar att fara illa. Barn som anhöriga är en heterogen grupp med olika behov, och stödet till dem och deras föräldrar handlar om att både minska riskfaktorer och att stärka skyddsfaktorer. I programmet framhålls vikten av ett familjeorienterat arbetssätt inom de delar av socialtjänsten där en vuxens stödbehov är i fokus, för att uppmärksamma minderåriga barns behov.

Anhöriga till personer med koppling till våldsbejakande extremism
Anhöriga kan även spela en viktig roll för att personer med koppling till våldsbejakande extremism ska behålla sina stöd- och behandlingskontakter, och kan även öka människors motivation att söka hjälp att lämna en extremistmiljö. Därför är det av vikt att socialtjänsten vid behov erbjuder stöd till anhöriga. Insatserna behöver anpassas utifrån individuella förutsättningar och utifrån att olika former av våldsbejakande extremism tar sig olika uttryck.

Anhöriga till personer med en kriminell livsstil.

Att vara nära anhörig till en person som lever i kriminalitet är ofta förknippat med rädsla och skam varför det kan vara svårt att be om stöd och hjälp. Behovet av stöd kan emellertid ofta vara stort och de anhöriga kan behöva hjälp att hantera relationen, hitta strategier för att stötta sin närstående på ett bra sätt och att klara sin egen vardag.

Anhöriga till personer som drabbats av skjutningar och dödligt våld

Att mista en anhörig eller vän genom dödligt våld är en traumatisk upplevelse och det kan behövas stöd och hjälp från samhället via psykiatri, socialtjänsten eller civilsamhällets aktörer. Även barn är förövare och offer för det dödliga våldet. Också i dessa situationer har socialtjänstens ordinarie verksamheter ett ansvar att kunna stödja anhöriga inom ramen för socialtjänstens uppdrag att tillhandahålla service, råd och stöd.

Stöd till anhöriga

Stödet till anhöriga ska utformas utifrån bästa tillgängliga kunskap och evidensbaserade metoder, och ska kännetecknas av individualisering, flexibilitet och kvalitet.

Exempel på stöd till anhöriga är:

- Information om möjligheter och villkor för att få stöd.
- Information om den närståendes sjukdom, funktionsnedsättning, prognos och möjligheter till stöd.
- Enskilda samtal och samtal i grupp utifrån evidensbaserade metoder.
- Studiecirklar.
- Utbildning och hjälpmedel.
- Hjälp i hemmet eller i boende.
- Avlösning i olika former.
- Ekonomisk ersättning.

Stödet till anhöriga kan delas in i indirekt stöd och direkt stöd. Indirekt stöd utgörs av insatser till den närstående som även kan innebära ett stöd till den anhöriga, exempelvis ledsagning, hemtjänst eller korttidsboende. Direkt stöd kan innebära service och information som är tillgänglig för alla, eller individuella insatser som föregås av behovsbedömning såsom utbildning, praktisk hjälp i hemmet eller stödsamtal. Ett vägledande samtal syftar till att ge information om vilka rättigheter den anhöriga har och vilka rättigheter den närstående har.

Organiseringen av utförandet av stödet till anhöriga

I det näst sista avsnittet redogörs för ansvarsfördelningen mellan socialförvaltningen, äldreförvaltningen och stadsdelsnämnderna. Det konstateras att stadsdelsnämnderna är olika organiserade vilket gör att det kan se olika ut hur och av vilken funktion stödet till anhöriga utförs. Stadsdelsnämnderna ska dock erbjuda anhöriga ett basutbud av service, råd och stöd samt generella insatser i form av vägledande samtal, information och anhörigrupper/träffpunkter. Det framhålls även att det kan finnas behov av att stadsdelsnämnderna arbetar tillsammans inom regionerna för att

kunna säkerställa ett anpassat stöd till anhöriga och samordna insatserna.

Det finns även ett stadsövergripande stöd från två enheter inom socialförvaltningen: Behandlingsenheten erbjuder samtal för personer med missbruks- och beroendeproblem (inklusive spel om pengar), personer med koppling till våldsbejakande extremism och personer med en kriminell livsstil/avhoppare samt deras anhöriga. Framtid Stockholm erbjuder sociala stöd- och öppenvårdsinsatser för ungdomar, familjer och samarbetspartners.

Samverkan med externa aktörer

Samverkan med civilsamhället

Ideella organisationer och religiösa samfund utgör ett komplement till socialtjänstens egna insatser och är viktiga samverkansaktörer. Samverkan kan till exempel ske kring anhörigrupper och träffpunkter samt riktade utbildningar till anhöriga.

Samverkan med hälso- och sjukvården

Socialtjänsten ska samverka med hälso- och sjukvården för att säkerställa att anhörigas behov av stöd uppmärksammas på ett tidigt stadium. I samverkan med hälso- och sjukvården är en samordnad individuell plan (SIP) ett viktigt verktyg, som kan upprättas om den enskilde samtycker till det. Om det är lämpligt, och den närstående inte motsätter sig det, ska anhöriga ges möjlighet att delta i arbetet med planen, men ansvaret för att samordna insatserna och ta initiativ till SIP ska inte ligga på den anhöriga.

Åtgärdslista under programtiden

Programmet avslutas med en lista med åtgärder som ska genomföras under programtiden. I listan anges vilka nämnder/förvaltningar som är ansvariga för de olika åtgärderna. Stadsdelsnämnderna är huvudansvariga för två åtgärder: att upparbeta samverkansrutiner med ideella organisationer och religiösa samfund utifrån lokala behov och förutsättningar och att upprätta en krisplan för samverkan vid skjutningar och dödligt våld.

I övrigt är stadsdelsnämnderna delansvariga för flertalet av åtgärderna, tillsammans med socialförvaltningen och/eller äldreförvaltningen.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning
Avdelningen för individ- och familjestöd

Björkhagsplan 6
Box 5117
121 17 Johanneshov
Växel 08-508 150 00
Fax 08-508 15 099
skarpnack@stockholm.se
stockholm.se

Slutligen innehåller programmet även en lista med länkar till olika hemsidor som kan vara ett stöd i arbetet med stöd till anhöriga.

Synpunkter och förslag

Förvaltningen ställer sig positiv till förslaget till nytt program för stöd till anhöriga. Det är positivt att målgruppen har utökats, i synnerhet att den även föreslås omfatta barn. Den utökade målgruppen innebär ett utökat uppdrag och ett större behov av samverkan mellan förvaltningens olika verksamheter. Som konstateras i programmet är anhörigstödet utformat på olika sätt inom olika stadsdelsnämnder, och de stadsövergripande stödfunktionerna är relativt få. Detta innebär att varje stadsdelsförvaltning behöver utforma egna arbetssätt och metoder för att möta anhörigas behov av stöd. I utvärderingen av det nu gällande programmet framhölls behovet av ökad samordning och likställighet, samt av utveckling av arbetssätt och stödsystem. Förvaltningen anser att det nya programmet inte visar på ett tillräckligt konkret sätt hur dessa utvecklingsbehov ska mötas.

Förvaltningen föreslår ett tillägg i programmets beskrivning av ”närstående”: ”Med närstående menas den som tar emot *eller har behov av omsorg*”. Detta eftersom många närstående har behov men inte vill ta emot hjälp, men deras anhöriga kan ändå vara i behov av stöd.

Det vore också bra om programmet uppmärksammade att det finns anhöriga som stödjer och/eller vårdar flera närstående samtidigt, exempelvis en äldre förälder, partner med psykisk ohälsa och/eller barn med funktionsnedsättning, vilket innebär att den anhörige har ett utökat och mer komplext behov av stöd.

Maria Mathiasson Laxvik
Stadsdelsdirektör

Hanna Jakhammer
Avdelningschef

Bilagor

1. Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2021-2024
2. Socialförvaltningens tjänsteutlåtande

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Maria Mathiasson Laxvik, Stadsdelsdirektör	2020-10-27
Hanna Jakhammer, Avdelningschef	2020-10-27